

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора педагогічних наук
Коновальчука Івана Івановича
на дисертаційне дослідження Цюняк Оксани Петрівни
«Система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової
освіти до інноваційної діяльності», представленого на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Соціально-економічний розвиток України, процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства висувають принципово нові вимоги до всіх ланок системи освіти, зокрема, початкової школи. Кардинальні зміни в початковій освіті, які визначені в Концепції «Нова українська школа», потребують перегляду теоретико-методологічних засад і практики підготовки вчителів як суб'єктів інноваційної діяльності, здатних працювати в умовах інноваційних змін, готових освоювати та реалізовувати нові підходи, методики й технології роботи з дітьми.

Проблема професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності обумовлена оновленням цілей та змісту початкової освіти, зростанням ролі вчителя як суб'єкта освітніх реформ, умотивованого до постійного творчого пошуку й впровадження з урахуванням принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства нових ефективних форм, методів навчання і виховання усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення особистості, патріота, інноватора. За таких умов, актуалізується потреба в переосмисленні пріоритетних напрямів розвитку вищої педагогічної освіти, одним із яких є створення системи професійної підготовки магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. В цьому контексті дослідження Цюняк Оксани Петрівни є безумовно актуальним, своєчасним і соціально зумовленим. Той факт, що дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України з теми «Теоретичні й методичні засади професійного і особистісного розвитку

вчителя в контексті Нової української школи» (РК № 0119U001098) також свідчить на користь актуальності досліджуваної проблеми.

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертаційна робота О.П. Цюняк є комплексним теоретико-експериментальним дослідженням, у якому: цілісно розроблено систему професійної підготовки в закладах вищої освіти майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності; обґрунтовано теоретико-методологічні, концептуальні та методичні засади досліджуваного процесу на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому рівнях, а також охарактеризовано відповідні методологічні підходи та принципи; визначено й охарактеризовано структурні компоненти (когнітивний, мотиваційний, рефлексивний, праксеологічний) готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності; створено, апробовано й упроваджено в освітній процес закладів вищої освіти навчально-методичний комплекс з формування професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, що містить навчальну та робочу програми, силабус дисципліни «Педагогічна інноватика», комплект тестів для проведення модульного контролю; навчально-методичний посібник «Педагогічна інноватика»; «Педагогічна інноватика» навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів; практикум «Формування професійної готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності»; словник інноваційних термінів «Професійна підготовка майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності».

3. Нові факти, одержані здобувачем. Оцінюючи виконане дослідження, варто відзначити наукову новизну, своєчасність постановки проблеми та її вирішення. У дисертації вперше науково обґрунтовано, змодельовано та експериментально перевірено ефективність системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, що інтегрує теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, діагностувально-результативний блоки; виділено критерії

(інформаційно-змістовий, особистісно-мотиваційний, оцінно-рефлексивний, операційно-діяльнісний), показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості професійної готовності майбутніх магістрів початкової до інноваційної діяльності; запропоновано авторську інтерпретацію понять «інноваційна діяльність майбутніх магістрів початкової освіти», «професійна підготовка майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності», «професійна готовність майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності», «система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності»; удосконалено в контексті інноваційності форми та методи професійної підготовки, зміст і структуру виробничої практики, самостійної та науково-дослідницької роботи майбутніх магістрів початкової освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації їхня достовірність забезпечені обґрунтованістю концепції дослідження, що на методологічному, теоретичному й практичному рівнях визначає засади системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, ретельним добором та застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів, що уможливило продуктивно вирішити окреслені завдання і здійснити перевірку гіпотези дослідження, опрацюванням широкої джерельної бази (426 найменувань), апробацією отриманих результатів на чисельних міжнародних та всеукраїнських конференціях і семінарах. Здійснений аналіз наукових праць, нормативних документів та узагальнення практичного досвіду дозволили виділити основні суперечності процесу підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, що систематизувало подальший процес наукового пошуку. Науково-понятійний апарат дисертації визначено відповідно вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених дисертанткою завдань. Відзначимо цілісність і логічність формулювання концепції дослідження, задекларовані положення якої дисертантка детально опрацьовує, обґрунтовує

на методологічному, теоретичному й практичному рівнях і послідовно реалізує всіх етапах роботи.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Отримані О.П. Цюняк результати мають теоретичне й практичне значення для розвитку системи підготовки магістрів початкової освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії і практики професійної освіти, системи післядипломної педагогічної освіти та в неформальній освіті учителів початкової школи.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Запропоновані теоретико-методологічні положення, авторські матеріали навчально-методичного комплексу, зокрема навчально-методичні посібники, рекомендується для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти для обґрунтування змісту й удосконалення освітніх програм підготовки магістрів початкової освіти, розробки лекційних курсів, підготовки семінарських та практичних занять, виконання дисертаційних і магістерських робіт.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Аналіз дисертації О.П. Цюняк дає підстави розглядати її як завершений та цілісний доробок з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки та освітянської практики. Тема розкрита повністю, матеріал викладений у логічній послідовності відповідно до поставлених і вирішених завдань, які узгоджуються з метою дослідження і відповідають його предмету.

Здійснено уточнення сутнісних ознак базових понять дослідження (завдання 1). У результаті контекстного аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень з філософії, педагогіки, психології подано авторське трактування дефініцій «професійна підготовка майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності», «професійна готовність майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності», «інновація», «інноваційна діяльність майбутніх магістрів початкової освіти»,

що стало в подальшому основою для розкриття об'єкту й предмету дослідження.

У процесі вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема Франції, Данії, Німеччини, Великобританії, О.П. Цюняк виявлено тенденції, застосування яких в українському освітньому просторі може призвести до позитивних зрушень в системі підготовки магістрів початкової освіти, серед них: ідея лібералізації та гуманізації усіх складових системи підготовки педагогів; поєднання процесів централізації та децентралізації; перехід від традиційної до компетентнісної моделі педагогічної освіти, від репродуктивних до інноваційних, проблемних методів навчання; наближення педагогічної освіти до наукового дослідження (пп. 2.1).

Дисертанткою ретельно розглянуто нормативно-правову базу педагогічної освіти в Україні та виокремлено представлені в законодавчих документах завдання та зміст підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, конкретизовано їх професійно важливі компетентності, знання, уміння, якості інноваційного характеру (с. 94-95, 102-103).

Розкриваючи сучасний стан підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності у закладах вищої освіти, дослідниця проаналізувала освітньо-професійні програми та навчальні плани підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 013 Початкова освіта ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Херсонського державного університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. В результаті визначено потенційні можливості, а також вказано на певні недоліки освітніх програм і

навчальних дисциплін у підготовці майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності.

Позитивно оцінюємо другий розділ дисертації, в якому цілісно обґрунтовано методологічні засади на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому рівнях, теоретичні підходи (системний, синергетичний, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, особистісно орієнтований, андрагогічний, інноваційний) та розкрито зміст принципів професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. Це уможливило міждисциплінарний характер вирішення комплексних задач при розробці концепції та моделюванні системи досліджуваного процесу.

Цілком узгодженим з концепцією та завданнями дослідження вважаємо обґрунтування у третьому розділі комплексу педагогічних умов моделювання системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти, зміст яких проаналізовано з урахуванням завдань й особливостей їхньої інноваційної діяльності, а також необхідності інтеграції інновацій, створення інноваційного освітнього середовища, оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Виокремлені в пп. 3.2 когнітивний, мотиваційний, рефлексивний, праксеологічний компоненти професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, на наш погляд, повною мірою розкривають її структуру. Варто відмітити, що відповідні їм критерії (інформаційно-змістовий, особистісно-мотиваційний, оцінно-рефлексивний, операційно-діяльнісний), кожен з яких конкретизується низкою показників, дозволяють комплексно діагностувати та характеризувати рівні професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності в процесі експериментального етапу дослідження.

Проведений теоретичний аналіз став основою для моделювання системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності, яка представлена як логічна конструкція взаємопов'язаних теоретико-методологічного (мета, методологічні підходи

та принципи, компоненти професійної готовності), змістово-процесуального (зміст, нормативно-правове забезпечення, педагогічні умови, форми, методи та засоби навчання), діагностувально-результативного (кількісні і якісні параметри діагностики: критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності, результат) блоків (рис.13.3, с. 208).

На практичному рівні відповідно до концепції дослідження розроблено організаційно-методичні засади системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності (розділ 4). Відзначимо, що провідне значення тут надається створенню в закладі вищої освіти освітнього інноваційного середовища, оновленню змісту, форм і методів організації професійної підготовки, посиленню практичної, самостійної та науково-дослідницької діяльності магістрантів (с. 228). Потенціал такого середовища О.П. Цюняк демонструє на прикладах діяльності Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (с. 233-236). Схвально, що особливості проведення різноманітних традиційних та інноваційних форм і методів підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності дисертантка розкриває в процесі впровадження авторського курсу «Педагогічна інноватика» та діяльності наукового гуртка «Формування професійної культури майбутніх учителів Нової української школи» (с. 241-248).

Значна роль у системі підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності надається виробничій практиці та організації їхньої самостійної та науково-дослідницької роботи, завдання, зміст й особливості яких розкрито в пп. 4.3, 4.4.

З метою експериментальної перевірки ефективності системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності проведено педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та узагальнюючий етапи), програму, методику й результати якого представлено в п'ятому розділі. Експериментальна робота проводилась на базі восьми університетів України,

що підтверджується відповідними довідками про впровадження результатів дослідження. В експерименті брали участь 425 здобувачів освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 013 Початкова освіта. Відзначимо, що достовірність та об'єктивність аналізу результатів експерименту забезпечено використанням комплексу діагностичних методів, зокрема й авторської анкети «Рівень професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності» («ППІД»), та статистичних методів: коефіцієнти кореляції Спірмена r_s для пошуку взаємозв'язків між отриманими показниками; λ -критерій Колмогорова-Смирнова для перевірки розподілів значень вимірюваних параметрів; дисперсійний аналіз ANOVA (Analysis of Variance) Фішера F для зменшення співрозмірності чинників; t -критерій Ст'юдента для незалежних змінних; U -критерій Манна-Уїтні і T -критерій Ф. Вілкоксона для порівняння отриманих емпіричних показників з їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням.

Особливо цінним, на наш погляд, є створення і впровадження навчально-методичного комплексу «Педагогічна інноватика», який представлений авторськими посібниками та матеріалами, а також застосуванням інноваційних форм і методів навчальної роботи.

Представлений кількісний та якісний аналіз результатів формувального експерименту, порівняння досліджуваних показників експериментальної та контрольної груп підтверджує висунуту гіпотезу про ефективність впровадження авторської системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності.

Загальні висновки цілісно відображають результати дослідження.

Дисертація виконана на належному науковому рівні. Автореферат дисертації підготовлений відповідно до існуючих вимог, повно презентує структуру, зміст, основні положення дослідження, його специфіку й результати.

Таким чином, аналіз змісту дисертації переконує в доцільності обраної стратегії дослідження та методів дослідження, про що свідчить якість

отриманих результатів.

8. Повнота викладення результатів в опублікованих працях.

Результати дослідження О.П.Цюняк достатньо повно відображено у 42 публікаціях (37 – одноосібні), серед яких: 4 монографії (2 – у співавторстві); 2 навчально-методичних посібника (1 – у співавторстві); 1 практикум; 1 навчальна програма; 1 методичні вказівки (у співавторстві); 1 словник; 21 стаття у наукових фахових виданнях України; 2 статті у зарубіжних виданнях та виданнях України, що включені до наукометричних баз даних (Web of Science, Index Copernicus); 9 публікацій у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

9. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове і практичне значення здобутих результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання, імовірні дискусійні нюанси.

1. З огляду на предмет дослідження, його міждисциплінарність у роботі з'ясовано сутність низки дефініцій, які цілком повно розкривають понятійне поле наукових пошуків (пп. 1.1). Однак вважаємо, що поняття «інновація» (с. 63), «інноваційна діяльність майбутніх магістрів початкової освіти» (с. 67-68) більш логічно було б розглядати в контексті професійних функцій учителя початкової школи.

2. Одним із важливих аспектів дисертаційної роботи є дослідження особливостей зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів, який за характером є описовим. Компаративне дослідження було би більш переконливим, якби авторка подала у вигляді таблиці узагальнені результати порівняльного аналізу освітніх програм професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти в зарубіжних та вітчизняних закладах вищої освіти.

3. До незаперечних позитивів дисертації ми відносимо представлену структуру професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності (пп. 3.2). Однак, вважаємо недостатнім ступінь

відображення у визначених критеріях та показниках їх вияву специфіки інноваційної діяльності випускників магістратури зі спеціальності 013 Початкова освіта.

4. У моделі системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності досить повно представлені всі необхідні компоненти (с. 208). Однак вважаємо, що в змістово-процесуальному блоці педагогічні умови не повною мірою презентують освітнє середовище закладу вищої освіти, оскільки його потенціал у формуванні готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності реалізується створенням системи певних об'єктів та форм взаємодії його суб'єктів.

5. Значна роль у системі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності надається виробничій практиці, види, завдання, зміст якої розкрито дисертанткою у пп. 4.4. Однак з огляду на предмет дослідження доцільно було б конкретизувати ті види завдань, що забезпечують набуття практикантами досвіду інноваційної діяльності.

6. Результати дисертаційного дослідження О.П. Цюняк мають безумовне значення для педагогічної науки та практики. Тому доцільно більш широко представити перспективи їх подальшого впровадження.

Зазначені побажання та зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що дослідження О.П. Цюняк є цілісним, самостійним, завершеним, актуальним для педагогічної теорії та практики дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Дисертаційна робота Цюняк Оксани Петрівни «Система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку

присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р; наказом МОН за № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації»), а її автор Цюняк Оксана Петрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної освіти
та педагогічних інновацій
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

І. І. Коновальчук

Підпис І. І. Коновальчука засвідчую:
Проректор з наукової і міжнародної роботи
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

доцент Боцян Т.В.